

Gledališka infrastruktura

Če jih povprašamo po gledališču, bo prva asociacija večine meščanov Debrecena Narodno gledališče Csokonai (Csokonai Nemzeti Színház), poimenovano po prvem pomembnem pesniku in dramatikumu moderne dobe Mihályu Csokonaiu Vitézu (1773–1805), ki se je rodil in živel v Debrecenu. Glavna stavba gledališča v romantičnem stilu, ki jo je mesto zgradilo v samem centru leta 1865, za marsikoga posebej poje gledališča. Njegova stalna skupina z umetniki, ki je v mestu zelo priljubljena, se povprečno predstavi v 350 predstavah letno, obiskujejo pa jih večinoma intelektualci vsaj štiri- do šestkrat na leto. Družine z majhnimi otroki bi omenile tudi Lutkovno gledališče Vojtina. Omenjeni gledališči, torej Csokonai in Vojtina – tako imenovani uradni gledališči mesta (ki ju subvencionirata centralna in lokalna vlada, upravlja in nadzoruje pa mestna občina) – predstavljata jedro gledališkega polja.

GRONINGEN

Hans van Maanen in Antine Zijlstra

Zgodovina in splošni podatki

Groningen je glavno mesto province Groningen, ki leži na severnem Nizozemskem. »Sever« sestavljajo tri province: Frizija, Drenthe in Groningen. Omenjene province zavzemajo 27 odstotkov površine države, v njih pa živi nekaj več kot deset odstotkov prebivalstva Nizozemske (skupno približno 16 milijonov). Gre za razmeroma podeželsko regijo na sicer močno urbaniziranem Nizozemskem.

Mesto Groningen, ki ima 190.000 prebivalcev (podatki za obdobje 2010/2011), je daleč največje mesto na severnem območju. Gre za razmeroma majhno in gosto poseljeno mesto z 2500 prebivalci na km². 60 km zahodno leži Leeuwarden, glavno mesto province Frizije, ki ima približno 98.000 prebivalcev, 30 km južno pa Assen, glavno mesto province Drenthe, s približno 65.000 prebivalci. Logično je torej, da je kulturni center severnega dela Nizozemske postal Groningen.

Groningen spada med tipična nizozemska mesta, ki so največji razcvet doživela v 17. stoletju (nizozemska zlata doba). Ostanke te dobe so dobro vidni še danes – na kanalih v notranjem delu mesta, starih hišah trgovcev, številnih ubožnicah, ki so jih ustanovili vladajoči veljaki, ter nekaterih protestantskih cerkvah (oziroma takšnih, ki so postale protestantske). Kot vsa nizozemska mesta severno od Rena je Groningen po reformaciji postal protestantsko mesto, kjer so bili na oblasti pridigarji, zato je bilo gledališče prepovedano do sredine 18. stoletja. Nekaj stoletij je vsa trgovina iz province Groningena, zlasti s kmetijskimi proizvodi, morala potekati preko samega mesta, ki se

zato omenja kot *Stapelplaats* (mesto za nakladanje).

Prvi pisni dokazi o obstoju Groningena so iz leta 1040, ko je kralj Hendrik III zemljo in vilo Gruoninga (Groningen) daroval cerkvi. Področje je dobilo osrednji položaj v regiji tako v gospodarskem kot v političnem smislu. Groningen je status mestne državice izgubil leta 1500, v sedemnajstem stoletju pa se je močno povečal zaradi trgovine s kmetijskimi izdelki, živino in šoto. Leta 1795 se je končala stara Republika sedmih združenih nizozemskih provinc in do leta 1814 postala del francoskega cesarstva. Takrat je Nizozemska začela postajati kraljevina (do leta 1830 je bila del nje tudi Flandrija); spet sta se začeli razvijati trgovina in blaginja, vendar do ponovne širitve mesta ni prišlo vse do leta 1850, ko se je začel ustvarjati dobiček z industrializacijo.

Poleg gospodarskega položaja je imelo mesto Groningen pomembno vlogo tudi kot center kulture na severnem Nizozemskem. Leta 1614 je bila ustanovljena univerza (druga po mestu Leiden, 1575). Več kot polovica profesorjev je prišla iz Nemčije, kar priča o tesnih odnosih med Groningenom in severozahodnim delom Nemčije. V naslednjih stoletjih so v kulturni infrastrukturi Groningena prostor dobile tudi šole na področju vizualnih umetnosti (od 1798) ter glasbe (1966).

V prvi polovici 20. stoletja je prišlo do ponovne širitve mesta. Število prebivalcev se je s 66.500 leta 1900 povečalo na 150.000 v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Na začetku enaindvajsetega stoletja se je število prebivalcev z novim valom urbanizacije približalo številki 200.000. Močno se je povečalo tudi število študentov na univerzi, in sicer z 2000 okrog leta 1950 na današnjih 25.000.

Kulturna infrastruktura

Če Groningen obiščemo z vlakom, ne moremo zgrešiti muzeja Groninger Museum, ki ga je zasnoval Alessandro Mendini posebej za razstave sodobne umetnosti, saj predstavlja vhod v južni del notranjega dela mesta. Kilometer in pol vzhodno od vstopa v mesto se nahaja velika koncertna dvorana Oosterport, ki je bila zgrajena v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Če gremo od nje proti severu vzdolž starih mestnih kanalov, ki obkrožajo notranji del mesta, pridemo do osrednje gledališke dvorane Stadsschouwburg, ki je bila zgrajena ob koncu 19. stoletja (1891).

Poleg teh treh kulturnih trdnjav se v samem jedru mesta nahaja tudi glavna univerzitetna zgradba (v neorenesančnem stilu iz leta 1906) s knjižnico (iz osemdesetih let prejšnjega stoletja), ki stojita ena nasproti druge na Trgu akademije (Academieplein). Takoj za vogalom stoji tudi osrednja mestna knjižnica. Nekaj kilometrov naprej, bolj ali manj na obrobju mesta, se nahaja Martiniplaza, velika dvorana, kjer potekajo kongresni, športni, gledališki in drugi dogodki.

Na glasbenem področju sta pomembni dve že omenjeni dvorani, Martiniplaza s kapaciteto 1500 sedežev, kjer se izvajajo muzikali in veliki popularni dogodki, ter Oosterpoort, ki je sedež Orkestra Severne Nizozemske (Noord Nederland Orkest),

edinega velikega simfoničnega orkestra na severu, ki v svojih dveh dvoranah (s 1500 oziroma 450 sedeži) dnevno gosti tudi druge koncerte klasične in popularne glasbe.

Kot smo že omenili, je Oosterport namenjen tudi popularni glasbi, zlasti večjim dogodkom. Manjšim, novejšim ali bolj alternativnim skupinam sta na voljo dva druga odra: Simplon in Vera. Zadnji se nahaja v stari zgradbi v samem centru mesta, prvi pa v stari tovarni, ki je približno deset minut hoda od osrednjega trga.

Poleg glasbene šole za otroke in odrasle je tu še akademija za poklicno glasbeno usposabljanje (Prins Claus Conservatory). Letno potekata tudi dva festivala popularne glasbe (Noorderslag/Eurosonic in Bevrijdingsfestival) ter en festival klasične glasbe (Peter de Grote Festival).

Na področju muzejev in vizualne umetnosti se poleg muzeja Groninger Museum v mestu nahajajo še tri druge institucije: Het Grafisch Museum (Grafični muzej); Noordelijk Scheepvaartmuseum (Severni pomorski muzej) in Het Nederlands Stripmuseum (Muzej nizozemskih stripov). Treba je omeniti še dve osrednji instituciji: umetnostno akademijo Academie Minerva z odličnim izobraževalnim oddelkom na Inštitutu Franka Mohra ter Noorderlicht, nacionalno in mednarodno uveljavljeno fotografsko razstavo, ki v Groningenu poteka vsako drugo leto, v vmesnih letih pa razstave potekajo v provinci Friziji.

Glavni trg Groningena (Grote Markt) z Grand Theatrom. Fotografija: Grand Theatre, uporabljeno z dovoljenjem.

Gledališka infrastruktura

Osrednja mestna gledališka skupina na Severnem Nizozemskem je Noord Nederlands Toneel (NNT, Nizozemsko severno gledališče), ki ima sedež v Groningenu. Skupina ima lastno zgradbo, De Machinefabriek, kjer se nahajajo pisarne, delovni prostori, vadbeni prostori ter dvorana za 170 obiskovalcev. Premiere večjih produkcij skupine NNT pa

vedno potekajo v Stadsschouwburgu, dvorani mestnega gledališča, kjer se izvedejo približno desetkrat, nato pa odidejo na gostovanje, na katerem doživijo med 20 in 40 ponovitev.

Poleg skupine NNT se na državni ravni financirajo še tri skupine s sedežem v Groningenu: 1) Citadela (Citadel), gledališka skupina za otroke, ki del predstav izvaja v lastni dvorani (70 sedežev), vendar večinoma nastopa po šolah; 2) NNT (Severno nizozemsko plesno gledališče), ki ima premiere v Stadsschouwburgu, vendar skoraj vedno gostuje po državi; 3) gledališče Grand Theatre, ki je prizorišče, ki ga subvencionira država, pa tudi produkcijska hiša in mednarodni laboratorij.³ Tudi druga plesna skupina, Guy & Roni, je posredno subvencionirana s strani države, in sicer preko Nizozemskega sklada za uprizoritvene umetnosti. V teh primerih gre za v celoti profesionalne skupine, ki imajo sedež v Groningenu, vendar z izjemo Citadele izvedejo med 60 (NNT) in 90 odstotkov predstav drugje.

Vodilni oder v Groningenu je oder gledališča Stadsschouwburg, dvorana mestnega gledališča s 650 sedeži, ki je bilo zgrajeno leta 1891 v neposredni bližini starega notranjega dela mesta. Stadsschouwburg letno proda 70.000 vstopnic za 160 gledaliških izvedb približno stotih različnih produkcij. Približno dvajset izmed teh izvede skupina NNT, in sicer gre za dve ali tri različne produkcije. Zadnja vrata gledališča vodijo v Kruithuis, dvorano z neprivzdignjenim odrom in stotimi sedeži, kjer 9000 obiskovalcev letno obiše 90 predstav.

Na obrobju mesta se nahaja veliko prizorišče Martiniplaza, skupaj s konferenčnim centrom in košarkaško dvorano, kjer se izvajajo komercialne predstave od otroških muzikalov in čarovniških predstav do vzhodnoevropskih oper in plesa na ledu, skupno 60 izvedb 20 različnih produkcij na leto. Martiniplaza, ki je bolj usmerjena v zabavništvo in ima dvorano s 1500 sedeži, proda za le 60 predstav enako število vstopnic kot Stadsschouwburg za 160.

V samem centru mesta se na Velikem trgu (Grote Markt) nahaja gledališko prizorišče, in sicer od osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko so prazni kinematograf iz dvajsetih po imenu Grand Theatre zaskvotali in prezidali v gledališče z dvema dvoranama, eno z neprivzdignjenim odrom in 170 sedeži ter drugo z napol privzdignjenim odrom s 125 sedeži. Do leta 2013 je Grand Theatre subvencionirala lokalna vlada, in sicer njegove odrske dejavnosti, ministrstvo pa njegove producentske dejavnosti. Na gledališkem področju ima Grand Theatre letno na programu 80 novih in ponovitvenih manjših predstav, za katere proda približno 8000 vstopnic. V dvorani NNT, Machinefabriek, pa se letno odigra 75 predstav za 4000 obiskovalcev. Na najrazličnejših manjših, pogosto naključnih prizoriščih, pa se letno izvede še 200 drugih (pol)profesionalnih predstav, ki si jih ogleda 20.000 gledalcev.

V Groningenu vsako leto poteka šest gledaliških festivalov. Štiri lahko štejemo za manjše, enega za srednjega, poletni festival Noorderzon (festival za uprizoritvene

³ Vse tri organizacije so januarja 2013 izgubile nacionalne subvencije, in sicer po precejšnjem zmanjšanju kulturnega subvencioniranja s strani države.

umetnosti) pa je večji in mednarodno usmerjen.

Jonge Harten Festival za mlade do 28. leta starosti je večji od drugih, saj se v njegovem okviru izvede več kot 50 predstav, ki potekajo na nekaj prizoriščih v mestu. Največji festival v mestu pa je poletni festival Noorderzoon, ki vsako leto zadnja dva tedna v avgustu poteka v parku na obrobju notranjega dela mesta (pa tudi na nekaterih uveljavljenih prizoriščih). Glavni del programa, ki ga sestavlja 90 gledaliških predstav 25 različnih produkcij, letno pritegne 12.000 obiskovalcev. Poleg glavnega programa ima festival tudi bogat stranski program, v okviru katerega se na prizoriščih festivala izvede na stotine manjših nastopov.

MARIBOR

Ksenija Repina Kramberger

Zgodovina in splošni podatki

Maribor ima 110.000 prebivalcev in je drugo največje mesto v Sloveniji. Leži na presečišču prometnih poti iz Srednje v Jugovzhodno Evropo ter iz zahodne Srednje Evrope v Panonsko nižino. Je univerzitetno mesto ter gospodarsko, finančno, upravno, izobraževalno, kulturno, trgovsko in turistično središče severovzhodne Slovenije. Površina mestne občine Maribor je 147,5 km². Maribor je bil pred osamosvojitvijo Slovenije gospodarsko zelo razvito mesto – predvsem v industrijskem sektorju, vendar so bili razpad enotnega jugoslovanskega trga, izguba vzhodnega trga in prehod na tržno gospodarstvo po letu 1991 z velikim valom stečajev prehud udarec. Nekdanja velika podjetja so večinoma prenehala delovati, nekatera pa so se preoblikovala. Do celovitega družbenega in gospodarskega prestrukturiranja ni prišlo. Brezposelnost je v Mariboru stalno visoko nad slovenskim povprečjem (npr. julija 2012 17,2 %, Slovenija 12 %). Trenutno največ dohodka mestu prinašajo storitvene dejavnosti. V zadnjih letih sta se razvila predvsem trgovina (novi nakupovalni centri) in bančno-finančni sektor. Vedno pomembnejši je turizem.

Arheološka najdišča iz mlajše kamene dobe, žarna grobišča, keltske najdbe in rimska *villa rustica* so najstarejši sledovi naselitve na območju današnjega Maribora. Leta 1164 je koroški vojvoda Bernhard Speinheim dal na griču Piramida zgraditi prvo utrdbo, ki se je imenovala Grad v marki ali Burg in der Mark. Naselbina, ki je zrasla pod gričem, se je imenovala Markburg. Leta 1254 je Maribor prvič omenjen kot mesto. Po zmagi Rudolfa Habsburškega nad Otokarjem II. leta 1278 se je Maribor začel razvijati. Ob koncu 17. stoletja je kuga pomorila tretjino prebivalstva.

V 18. stoletju je mesto počasi dopolnjevalo in nadgrajevalo svoje odlike – leta 1758